

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ»

Студентки 4 курсу, 14 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Столярєвська
Наталія
Олегівна

_____
(підпис студента)

Науковий керівник
к. держ. упр.

Динник Ірина
Петрівна

_____
(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, доцент

Головня
Юлія Ігорівна

_____
(підпис гаранта)

Київ 2022

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«01» грудня 2021 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентові

Столяревській Наталії Олегівні

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту): **«РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ»**

Затверджена наказом ректора від «26» листопада 2021 р. № 3884

2. Строк здачі студентом закінченого проекту (роботи)

05.06.2022 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Метою роботи (проекту) є обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

4. Зміст випускного кваліфікаційного проекту (роботи) (перелік питань за кожним розділом) :

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

1.1. Тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

1.2. Аналіз законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

2.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

2.2. Формування пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 20.11.2021	20.11.2021
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 05.01.2022	05.01.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.03.2022	20.03.2022
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.04.2022	20.04.2022
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи на кафедру	До 23.05.2022	23.05.2022

6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.06.2022	01.06.2022
7	Зовнішнє рецензування ВКР	01-05. 06.2022	01-05. 06.2022
8	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	До 10.06.2022	До 10.06.2022
9	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання « 01 » грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Динник І.П.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми

Головня Ю.І.

(прізвище, ініціали, підпис)

9. Завдання прийняв до виконання студент

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота написана на актуальну тему.

У випускній кваліфікаційній роботі висвітлено реалізацію державної політики поводження з твердими побутовими відходами, проаналізовано рівень реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, викладено пропозиції щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, що полягають у вдосконаленні економічного механізму управління твердими побутовими відходами; впровадження у сферу поводження з відходами різних типів державно-приватного партнерства; та якісне інформаційне забезпечення усіх процесів поводження з твердими побутовими відходами та екологічна освіта населення.

Зміст випускної кваліфікаційної роботи підпорядкований поставленій у роботі меті. Проведений аналіз дозволив узагальнити зарубіжний досвід щодо реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами та виявити можливості його застосування у вітчизняній управлінській практиці. Завдання поставлені в роботі виконані в повному обсязі, що підтверджено висновками.

Серед зауважень до роботи, слід зазначити, про відсутність практичних матеріалів та напрацювань з бази практичної підготовки студентки, а саме з Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, на основі якої студентка мала писати випускну кваліфікаційну роботу.

Випускна кваліфікаційна робота має досить логічну структуру та відповідає вимогам оформлення. Робота написана на достатньому науковому рівні, є самостійним дослідженням студентки, повністю розкриває обрану тему.

Вважаю, що випускна кваліфікаційна робота заслуговує позитивної оцінки, а її автор, Столяревська Наталія Олегівна на отримання кваліфікації бакалавра зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) Динник І.П.
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Головня Юлія Ігорівна
(ПІБ, підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студентки Столяревської Н.О. може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми): Головня Юлія Ігорівна
(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Наталія Леонідівна
(підпис, прізвище, ініціали)

«10» червня 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ	6
1.1. Тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.....	6
1.2. Аналіз законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні.....	13
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ	23
2.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.....	23
2.2. Формування пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.....	27
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні, розвиток населених пунктів в Україні та індустріальних центрів, де на обмежених територіях утворюється значний обсяг твердих побутових відходів та близьких до них відходів торговельних, промислових та інших підприємств, перетворили поводження з ними в одну з найбільш гострих господарських і природоохоронних проблем. На жаль, дана проблема має прогресивний характер.

У всьому світі зростає рівень утворення відходів. Так, за оцінками, у 2020 році у світі утворюється 2,24 мільярда тонн твердих відходів, що становить 0,79 кілограма на людину на день. Очікується, що в умовах швидкого зростання населення та урбанізації щорічне утворення відходів зросте на 73% з рівня 2020 року до 3,88 мільярда тонн у 2050 році.

Варто зауважити, що правильне поводження з відходами має важливе значення для побудови стійких і придатних для життя міст, але це залишається проблемою для багатьох країн і міст, що розвиваються. Погано оброблені відходи служать живильним середовищем для переносників хвороб, сприяють глобальній зміні клімату через утворення метану.

Об'єми накопичених в Україні відходів дозволяють віднести її до однієї з найбільш техногенних навантажених країн світу. Профільними міністерствами і відомствами, громадськістю країни приділяється недостатня увага до контролю створення та розміщення відходів, їх впливи на здоров'я людини і навколишнє середовище. Ситуацію не можна визнати задовільною. Невідповідність між прогресуючим накопиченням відходів і заходами, направленними на запобігання їх створення, утилізацію, знешкодження і видалення, загрожує не тільки поглибленням екологічної кризи, але і загостренням соціально-економічної ситуації в цілому. Тому дана тема набула актуальності і потребує детального вивчення та аналізу.

Дослідження реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами дозволить не лише дослідити як здійснюється державна

політика в даній сфері, а й визначити основні проблеми та шляхи покращення державної політики поводження з твердими побутовими відходами. Більше того, дана тема дослідження є актуальною не лише в Україні, а й за її межами, що суттєво підвищує цінність даної роботи.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є обґрунтування й розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких дослідницьких завдань:

- розглянути тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами;
- проаналізувати законодавчі та інституційні засади поводження з твердими побутовими відходами в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід щодо реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами та виявити можливості його застосування у вітчизняній управлінській практиці;
- сформулювати пропозиції щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

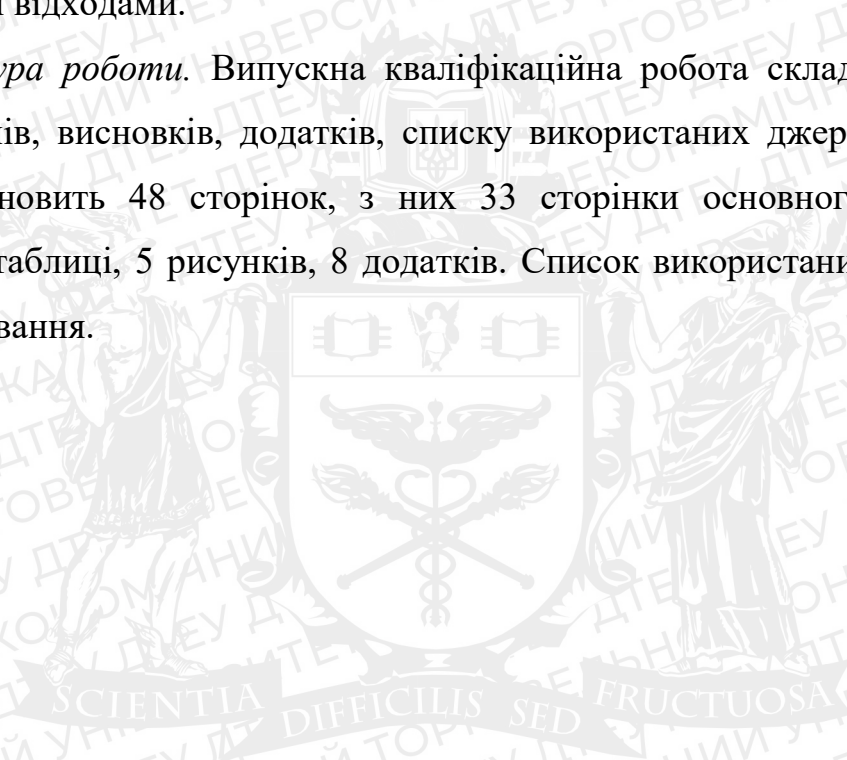
Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Методи дослідження. Під час дослідження, нами використовувались як загальнонаукові методи, так і спеціальні. Для розгляду тенденцій сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами було використано такі методи, як: аналітичний, описовий, метод структурного аналізу, виокремлення статистичних даних, а також метод порівняння. Для аналізу законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні, основними методами були – структурний аналіз, узагальнення, синтез, аналогія. З метою узагальнення зарубіжного досвіду щодо

реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами та виявлення можливостей його застосування у вітчизняній управлінській практиці, використовували метод порівняльного аналізу. Використання прогностичного методу, що передбачає узагальнення незалежних характеристик опрацьованих матеріалів, став основою для формулювання висновків та пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 48 сторінок, з них 33 сторінки основного тексту. Робота включає 3 таблиці, 5 рисунків, 8 додатків. Список використаних джерел налічує 51 найменування.

РОЗДІЛ 1

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

1.1. Тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

Світовий технічний прогрес закономірно призвів до того, що існування людини стало екологічно небезпечним – насамперед через утворення та накопичення величезної кількості відходів виробництва і споживання. Міністерство екології та природних ресурсів оцінює концентрацію в Україні всіх видів відходів обсягом близько 36 мільярдів тон [36].

Особливе місце у складі відходів займають тверді побутові відходи – багатотоннажні відходи споживання, тобто товари та вироби, що відслужили свій термін в побуті, а також непотрібні людині продукти або їх залишки, що утворилися в системі ЖКГ і побутового обслуговування населення [30, с. 77].

В середньому, щорічно, обсяг побутових відходів збільшується на 14 млн. тон, що приблизно 300-400 кг на рік на 1 особу [39, с. 146].

Ці відходи можуть розглядатися як джерело постійного поповнення матеріально-сировинних та паливно-енергетичних ресурсів. Більше 60% відходів – це потенційна вторинна сировина, яка може бути перероблена та реалізована. Ще 25% - це органічні відходи, що можуть слугувати компостом. Світова практика доводить, що є можливість отримання джерел енергії за рахунок перероблення твердих побутових відходів [43, с. 99].

Для переробки твердих побутових відходів в країні на належному рівні, необхідний науковий та виробничий потенціал, особливо, важливим стає вибір ефективного методу переробки [45, с. 19].

В Україні розповсюджені такі технології переробки та знешкодження твердих побутових відходів: складування на полігонах, спалювання та компостування [10, с. 686].

Більше 90% твердих побутових відходів (ТПВ) в Україні вивозиться на звалища і полігони. В Україні нараховується близько 6 тис. полігонів загальною площею близько 9 тис. гектарів. Послуги з вивезення побутових відходів надаються лише 75 відсоткам населення, що призводить до утворення несанкціонованих звалищ [36].

Проте європейська практика має інший підхід, в першу чергу, дбайливе сортування та класифікацію твердих побутових відходів. Класифікувати тверді побутові відходи ми можемо так [17, с. 51]:

- 1) відходи виробництва (продукти, які утворилися як побічні при створенні кінцевого продукту);
- 2) відходи споживання (товари, які відслужили свій строк в побуті);
- 3) промислові, сільськогосподарські;
- 4) тверді відходи, рідкі та газоподібні.

Каталог, що класифікує відходи, призначений для використання державним та муніципальним управлінням, має кодову систему і являє собою перелік видів відходів, систематизованих за ознаками [5, с. 29]:

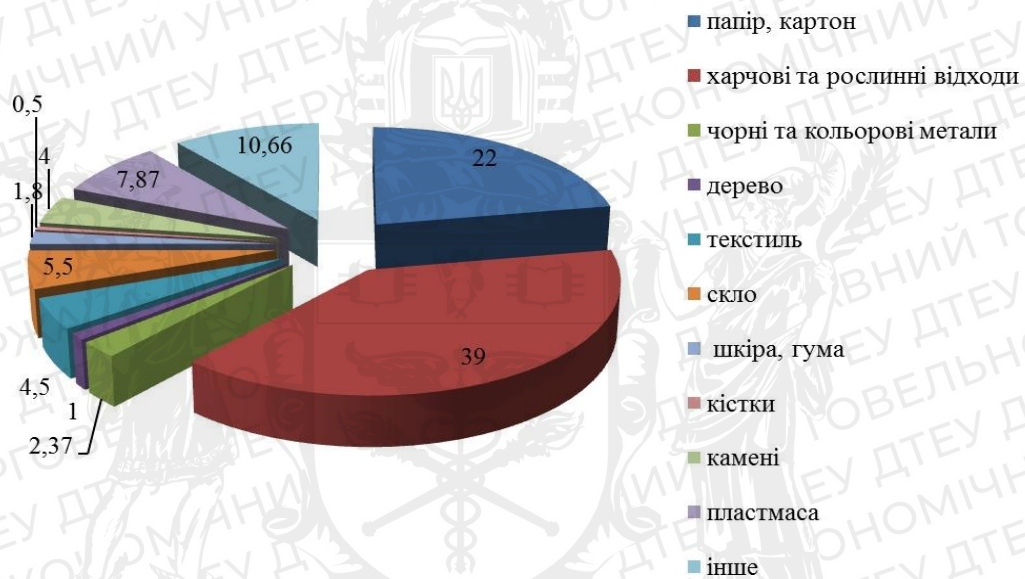
- відходи за походженням, за агрегатним станом, за хімічним станом, за екологічною небезпекою;
- відходи комунальні, мінеральні та органічно-природні;
- промислові відходи;
- відходи за різною технологією утилізації.

При вирішенні проблеми твердих відходів, необхідно виділити багатотоннажні відходи, через які відбувається найбільше забруднення навколишнього середовища, і в той самий час можуть дати максимальний ефект при залученні в господарську діяльність [4, с. 22].

Найбільшою проблемою сучасності (в тому числі і України) являються змішані відходи, бо саме вони є більш складними для переробки і використання. Здебільшого ці відходи є металомісткі і часто переробляються для отримання металу. Наявність в змішаних відходах органічних речовин дозволяє в процесах їх переробки використовувати термічні методи обробки [20, с. 38].

Проте, не слід забувати про радіоактивні відходи, котрі утворюються при роботі з радіоактивними речовинами. Вони значно підвищують шкідливий вплив на організм людини та навколишнє середовище. Основна задача – правильне знешкодження для подальшого безпечного видалення та захоронення [2].

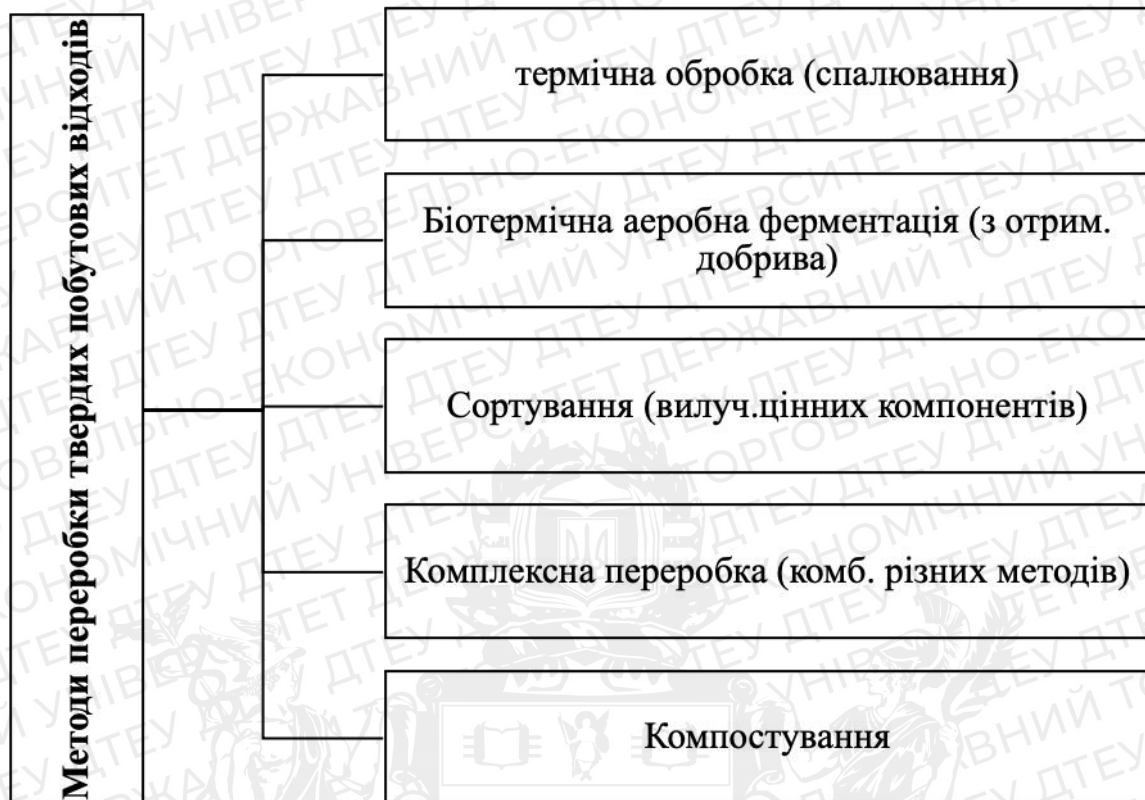
Сьогодні за морфологічним складом тверді побутові відходи характеризуються (рис. 1.1)

Рис.1.1 Морфологічний склад твердих побутових відходів [28]

Складові: папір, картон – 22%; харчові та рослинні відходи – 39%; чорні та кольорові метали – 2,37%; дерево – 1%; текстиль – 4,50%; скло – 5,50%; шкіра, гума – 1,80%; кістки – 0,50%; камінь – 4%; пластмаса – 7,87%; інше – 10,66% [11, с. 14; 12, с. 33].

Різні методи знешкодження побутових відходів показали, що за остаточним результатом вони поділяються на видалення, знищення і захоронення. Якщо розглянути підходи до знешкодження відходів, то вони поділяються на біологічні, термічні, хімічні, механічні та змішані. Більшість із них не знайшло масового застосування в нашій країні у зв'язку з їхньою технологічною складністю та високою собівартістю переробки відходів [41, с. 46]. Методи переробки твердих побутових відходів можемо побачити на рис. 1.2.

Рис. 1.2 Основні методи переробки твердих побутових відходів

Джерело: складено автором на основі даних [44, с. 81]

Як метод видалення твердих побутових відходів і захоронення їх на полігонах має ряд істотних недоліків: швидке переповнення через великий обсяг і малу щільність розташованих відходів, відсутність площ, придатних для розміщення полігонів на зручній відстані від великих міст, що в поєднанні з ростом цін на землю збільшує вартість транспортування твердих побутових відходів. Полігон впливає на підземні води, атмосферне повітря, ґрунт. Вміст пестицидів і важких металів навколо смітників і полігонів твердих побутових відходів у радіусі 2 км. перевищує санітарні норми якості ґрунту у 3-10 разів [13, с. 94].

До сьогоднішнього часу залишається невирішеною проблема поводження з фільтратом та полігонним газом, крім того, вона ускладнюється з необхідністю подовження строку експлуатації полігону [29].

В схемі захоронення твердих побутових відходів, яка сьогодні використовується в Україні, твердих побутових відходів розміщуються на полігонах або сміттєзвалищах. На полігонах та сміттєзвалищах розміщується

96% твердих побутових відходів, решта 4% – спалюються. Полігони твердих побутових відходів належать до компетенції комунальних служб місцевих органів влади, які, відповідно до своїх повноважень, забезпечують відведення земельних ділянок, проектування, будівництво, обладнання та технічні засоби, організацію та експлуатацію полігонів та звалищ твердих побутових відходів, а також виконання санітарно-гігієнічних вимог [29].

Незважаючи на існування норм, розміщення відходів в Україні в багатьох випадках здійснюється на полігонах та звалищах, які розміщені нераціонально, зокрема, це стосується гідрогеологічних умов та відстані до водних об'єктів, свердловин та водоносних горизонтів. Тому, більшість полігонів та звалищ становлять серйозну загрозу цінним водним ресурсам. До того ж, переважна більшість полігонів та звалищ, більша частина яких функціонує 20-40 років, спроектовані не належним чином, що стосується відведення поверхневих вод, збирання та обробки фільтрату, а також поводження з полігонним газом [46].

В табл. 1.1 наводяться дані щодо кількості полігонів та звалищ в Україні.

Таблиця 1.1

Кількість звалищ та полігонів відходів в регіонах України

Область	Площа, га	Кількість санкціонованих полігонів та звалищ			
		Всього	В тому числі		
			Перевантажених	Полігонів	Звалищ
Вінницька	135,6	35	3	33	2
Волинська	79,2	23	16	7	16
Дніпропетровська	799,8	35	6		35
Донецька	742,4	62	5		
Житомирська	436,4	23	7		
Закарпатська	85,7	18			
Запорізька	262,91	47	26	44	3
Івано-Франківська	78,4	27	7	7	20
Київська	603,2	28	3		
Кіровоградська	121,8	24	4		
Луганська	398,6	45	11	34	11
Львівська	191	50	7		
Миколаївська	250,7	20			

Область	Площа, га	Кількість санкціонованих полігонів та звалищ			
		Всього	В тому числі		
			Перевантажених	Полігонів	Звалищ
Одеська	831,84	48	3	45	3
Полтавська	455	32	4		
Рівненська	119,7	21	3		
Сумська	201,4	164			
Тернопільська	86,6	28	2	22	6
Харківська	303,5	67	6	33	30
Херсонська	457	22	11	11	11
Хмельницька	133,75	32	8		
Черкаська	149,83	21	14	9	12
Чернівецька	64	11	3		
Чернігівська	396,5	26	5	20	6
Всього по Україні	7600,03	936	154	265	155

Джерело: складено автором на основі даних [48]

Місця організованого захоронення твердих побутових відходів в більшості випадків не мають протифільтраційних екранів й інших захисних споруджень, є великими джерелами забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних водних об'єктів, а також істотно впливають на деградацію ґрунтів. Жоден з діючих на сьогодні в Україні полігонів захоронення твердих побутових відходів (не говорячи про смітники) не задовольняє санітарно-епідеміологічним й екологічним вимогам. Значна кількість твердих побутових відходів потрапляє на несанкціоновані звалища, кількість яких постійно росте і ніхто це питання не вирішує [48, с. 37].

Головною проблемою переробки твердих побутових відходів є їх несортованість, висока вологість, низька теплотворність і як наслідок, неможливість дотримання екологічно безпечної технології складування на полігонах, компостування, спалювання сміття [48, с. 39]

Наприкінці 80-90-х рр. ХХ ст. передбачалося, що основним напрямком переробки твердих побутових відходів буде їхнє спалювання, компостування й сортування. Передбачалося спалювати несортоване сміття, оскільки участь населення в селективному зборі твердих побутових відходів уявлялась чимось найвищою мірою малоімовірним. Однак, сьогодні, хоча і повільно, ситуація

починає змінюватись – зростає свідоме ставлення громадськості до питань сортування побутових відходів [48, с. 41]. Тому, пропонуємо розглянути основні методи переробки та їх характеристики у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Основні методи переробки

Назва методу	Характеристика
Переробка, утилізація	Переробки вторсировини на підприємстві, при якому знаходяться пункти прийому для збору та сортування відходів, при чому до відходів висуваються певні вимоги, якщо вони їм не відповідають, їх правильно утилізують.
Сортування, селективний збір	Культура сортування значно полегшує роботу тим, хто далі переробляє це на вторсировину, селективний збір – це те, чому необхідно вчити змалечку та агресивно вводити в Україну.

Джерело: складено автором на основі даних [48]

Порівняльний аналіз економічної ефективності різних технологій переробки твердих побутових відходів, а саме спалювання, компостування, сортування та комплексна переробка (комбінація процесів сортування, термообробки) та сортування з брикетуванням свідчить, що єдиним прибутковим методом (у населених пунктах з кількістю жителів понад 200 тис. чоловік є сортування та брикетування [25, с. 48].

Цей метод має також незаперечні санітарні та еколого-гігієнічні переваги. Глибоке пресування твердих побутових відходів та складування їх у вигляді «пакетів» докорінно покращують санітарно-гігієнічну ситуацію на полігонах: гальмуються процеси гниття, припиняються аеробні процеси, зменшується виділення токсичного й пожежонебезпечного газу, брикети при достатній щільності не акумулюють у собі атмосферні опади. Як наслідок, виключаються характерні для полігонного захоронення твердих побутових відходів проблеми: забруднення підземних вод фільтратами з полігона; пожежі від загорання біогазу; рознесення інфекції тваринами, птахами; рознесення легкої фракції сміття на прилеглі території. Брикетування відходів до щільності природних ґрунтів забезпечує можливість рекультивації полігонів з утворенням родючого шару

грунту. Лише у великих і найбільших містах ефективно, з економічної точки зору, будівництво сміттєперероблюваних заводів з попереднім сортуванням твердих побутових відходів [40, с. 18].

Таким чином, полігони ще тривалий час залишаться в Україні основним способом видалення (переробки) твердих побутових відходів.

Основне завдання – облаштуваність існуючих полігонів, продовження їхнього життя, зменшення їхнього шкідливого впливу.

Основними напрямками розвитку сфери поводження з твердими побутовими відходами мають бути:

- впорядкування звалищ і переведення їх у полігони;
- впровадження засобів механізації сучасного технічного рівня та оновлення парків сміттєвозів;
- впровадження новітніх високоєфективних екологічно безпечних та ресурсозберігаючих технологій не утилізується, на спеціальних полігонах.

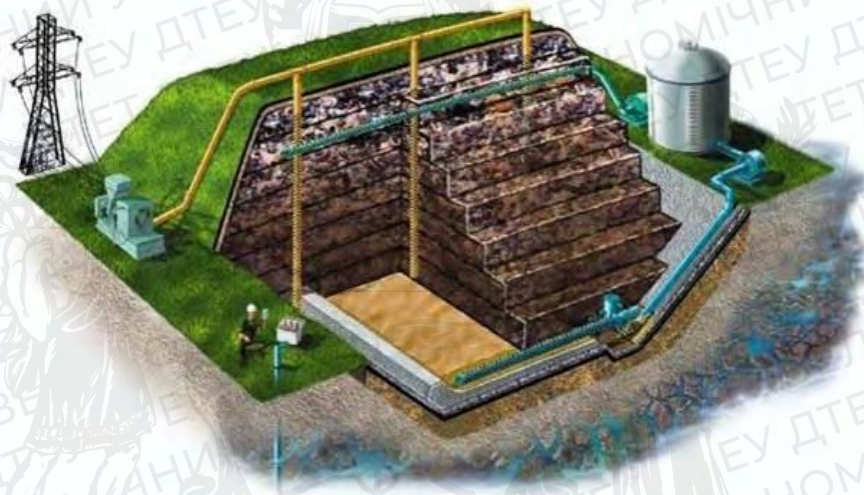
Тож, підсумовуючи вищезазначене ми розглянули тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, а саме: класифікували види відходів, визначили морфологічний склад, проаналізували кількість звалищ по містах України, охарактеризували основні методи переробки відходів на вторинну сировину та зазначили загальні проблеми, в вигляді сортування та селективного збору в Україні.

1.2. Аналіз законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні

На сьогоднішній день, в Україні більшість твердих побутових відходів захоронюються, але за кордоном все більше країн відмовляються від такого застарілого способу вирішення проблеми. Сучасні полігони твердих побутових відходів повинні представляти собою спеціалізовані споруди, де здійснюється організоване контрольоване складування побутових відходів із дотриманням технічних і санітарних норм, забезпечується зниження негативного впливу

відходів на атмосферне повітря, ґрунт, водний басейн до нормального рівня [6, с. 112].

На даний момент більше 80% полігонів твердих побутових відходів не відповідають санітарним нормам, тобто по факту є звалищами (рис. 1.3). Внаслідок процесів що відбуваються на полігонах призводять до виділення небезпечних та шкідливих речовин [13, с. 122].

Рис. 1.3 Схема облаштування полігону [13, с. 125]

При утворенні несанкціонованих сміттєзвалищ негативний вплив особливо відчувається. Сміттєзвалища виділяють у воду та ґрунт багато шкідливих речовин (від металів до вуглеводнів), а у повітря шкідливі гази. Часто сміттєзвалища самозапалюються, втрачаються матеріали, які можна повторно використовувати, дим розповсюджується на велику відстань охоплюючи та забруднюючи прилеглі ділянки [14, с. 57].

В Україні запроваджено електронний сервіс ECOMAPA (рис. 1.4) – інтерактивна карта, яка дає можливість направити інформацію про місця стихійних звалищ до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [42].

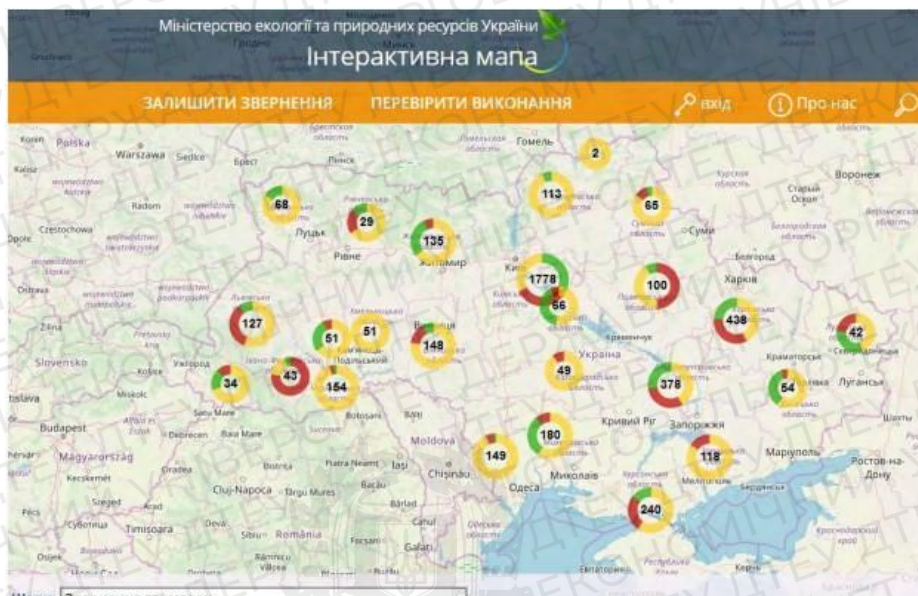

Рис. 1.4 Один із полігонів в Україні [14, с. 127]

Електронний сервіс «Есопара.gov.ua» включає інтерактивну карту сміттєзвалищ України та мобільний додаток де можна сповістити про виявлене сміттєзвалище, це може зробити будь-який громадянин України. Достатньо зайти на сайт, зареєструватися і надіслати звернення. Кожен громадянин має можливість сфотографувати сміттєзвалище та надіслати на веб-портал Міністерства охорони навколишнього природного середовища України [27].

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України забезпечить оперативне надходження даної інформації до місцевих органів влади, які відповідають за їх своєчасну ліквідацію [7, с. 229].

Будь яка інформацію по даному запиту відображається в особистому кабінеті. З вересня 2016 року надійшло понад 5000 тисяч повідомлень про виявлені місця скупчення відходів [1]. Тому, пропонуємо розглянути екомапу на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Екомапа [1]

Основними документами, що визначають принципи поводження з відходами та пріоритети в цій сфері, є закони України «Про відходи» [32] і «Про охорону навколишнього природного середовища» [34]. Відповідно до змін та доповнень до законодавчих актів, ухвалених протягом 2010-2019 років, визначено такі стратегічні пріоритети розвитку галузі:

- розробка технологій та заходів, спрямованих на мінімізацію утворення, переробку та очищення відходів;
- надання економічних переваг компаніям, які впроваджують зазначені технології та заходи;
- запобігання захороненню відходів, що підлягають переробці;
- покладання відповідальності за негативні наслідки для навколишнього середовища на забруднювача навколишнього середовища;
- впровадження екологічного податку [33].

Згідно із законом України «Про відходи», до основних напрямів державної політики у сфері поводження з відходами належать [32]:

- забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;
- зведення до мінімуму утворення відходів та їх небезпечності;

- забезпечення комплексного використання первинних матеріальних ресурсів;
- сприяння максимально можливій утилізації відходів;
- безпечне видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних практик поводження з відходами [32].

Ці напрями відповідають нормам Європейської Директиви щодо поводження з відходами [21, с. 165].

Відповідно до ухвалених у 2012 році змін до Закону, різні категорії споживачів мають укладати угоди на утилізацію твердих побутових відходів, сплачувати за відповідні послуги та забезпечувати роздільне збирання відходів. З 1 січня 2018 року вводиться в дію заборона на захоронення неперероблених відходів на полігонах [19, с. 116].

У межах основних напрямів реалізації політики у сфері охорони навколишнього середовища в Україні на період до 2020 року, яку було ухвалено у 2011-му, поводження з твердих побутових відходів не стало головним пріоритетом. Визначені не надто високі цілі у сфері поводження з твердих побутових відходів (порівняно із цілями за іншими напрямами) [3]:

- підвищити показник переробки твердих побутових відходів у півтора рази до 2020 року, що, з урахуванням поточного значення (від 3 до 8%), дозволить досягти рівня лише 12%, тоді як відповідна директива ЄС вимагає забезпечення за той же період переробки 50% відходів;
- забезпечити до 2015 року зберігання на спеціалізованих та екологічно безпечних полігонах 70% твердих побутових відходів міст із населенням більше 250 000 осіб, що не є амбітним (в Україні нараховується 26 міст із населенням більше 250 000 людей, в яких проживає 34% від загальної кількості населення країни. Таким чином, лише третину населення України буде охоплено послугами екологічно безпечного видалення відходів) [3].

Водночас угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку було ратифіковано 16 вересня 2014 року, визначає принципи співробітництва, яке має бути спрямоване на збереження, охорону, поліпшення та відновлення якості

навколишнього середовища, охорону здоров'я, ощадливе та раціональне використання природних ресурсів і просування на міжнародному рівні заходів, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних екологічних проблем, у тому числі в галузі поводження з відходами й управління ресурсами [33].

Угода про асоціацію також передбачає графік поступового наближення українського законодавства в галузі поводження з відходами та управління ресурсами до законодавства й політики ЄС у цій же сфері, які є безпечними для навколишнього середовища. Окрім того, слід зазначити, що питання поводження з відходами було включено до коаліційної угоди між партіями, що увійшли до складу Верховної Ради України [18, с. 117].

У зазначеному документі передбачено впровадження розширеної відповідальності виробника згідно з принципом «забруднювач платить» стосовно відходів упаковки та відповідальності виробника (первинного імпортера) за весь життєвий цикл продукції, включаючи відповідальність (безпосередню та/або фінансову) за утилізацію такої продукції [24].

Важливим чинником, що стимулює утилізацію відходів і використання звалищного газу як альтернативного палива, стало ухвалення змін та доповнень до Закону України «Про електроенергетику», згідно з яким, тариф, за яким здійснюється закупівля електричної енергії, отриманої шляхом спалення звалищного газу, помножується на 2,3 (тобто на так званий «зелений», або пільговий, коефіцієнт). Це сприятиме закриттю полігонів з метою використання звалищного газу. «Зелений» тариф було впроваджено у другому кварталі 2013 року спочатку лише для нових об'єктів. Слід зазначити, що нещодавно до Верховної Ради України було подано (але ще не зареєстровано) інший проект закону. Згідно з ним, пропонується підвищити коефіцієнт «зеленого» тарифу до 3,0 (замість 2,3) для закупівлі електричної енергії з біогазу, до складу якого входить звалищний газ. Якщо ці зміни будуть затверджені, поточні дискусії щодо того, чи належить звалищний газ до біогазу, утратять сенс [31, с. 28].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами», ухвалений у січні 2015 року, передбачає

затвердження норм щодо послуг перевезення побутових відходів. Лише четверта частина міст розробила та затвердила схеми проведення санітарно-профілактичних заходів, проте ситуація поступово змінюється [33].

З січня 2013 року Кабінет Міністрів України затвердив Загальнодержавну програму поводження з відходами на 2013–2020 роки, розроблену Міністерством екології та природних ресурсів [8, с. 19; 36]. Проте, станом на сьогодні є актуальною Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [37].

На сьогодні регіональні програми поводження з відходами реалізуються майже в усіх регіонах України. У низці регіонів ці стратегічні документи передбачають досягнення цільових показників переробки та зменшення впливу на навколишнє середовище; в інших пріоритетним є використання найефективніших технологій [38].

Згідно зі ст. 22 закону України «Про відходи», уповноваженими органами виконавчої влади у сфері поводження з відходами є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, а на території Автономної Республіки Крим - орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, інші органи виконавчої влади відповідно до їх компетенції [32].

Органи державної влади визнають, що чинна система поводження з відходами неспроможна забезпечити надання якісних та ефективних послуг. Контроль впровадження технологій, спрямованих на переробку відходів та мінімізацію їх

утворення, а також залучення інвесторів здійснюють органи місцевої влади [15, с. 12].

Якщо органи місцевої влади з тих чи інших причин не вживають заходів, спрямованих на будівництво сміттєпереробних заводів, державні органи вищого рівня вправі звернутися до оперативного органу, який представляє Державну екологічну інспекцію України та може ухвалити рішення про закриття звалищ або полігонів через недотримання санітарних норм, проте такі рішення рідко ухвалюються, а штрафи, що стягуються за невиконання норм екологічного права, є незначними [26, с. 59].

У галузі, де велике значення має масштаб та безперервність виробничого процесу, відсутність гарантованого потоку відходів та невизначеність у виборі контрагентів ускладнюють залучення приватного капіталу. Тому, пропонуємо розглянути табл. 1.3 та розглянути розподіл обов'язків між учасниками циклу поводження з відходами.

Таблиця 1.3.

Розподіл обов'язків між учасниками циклу поводження з відходами

Суб'єкт	Функція
Населення, організації, підприємці	Безпосереднє право власності на відходи. Обов'язок не допускати негативного впливу на навколишнє середовище.
Організації, підприємці	Право отримувати вигоду через управління активами та передання права власності. Обов'язок компенсувати фактичний вплив на навколишнє середовище.
Місцеві державні адміністрації	Координація збирання, переробки, утилізації та захоронення відходів.
Уповноважені угодами спеціалізовані організації	Належна експлуатація об'єктів інфраструктури й надання послуг зі збирання, вивезення та утилізації відходів за визначену плату.

Суб'єкт	Функція
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	Координація спеціально уповноважених органів у питаннях управління твердих побутових відходів, ліцензування та моніторингу надання повного циклу послуг, оцінки технічної, санітарної та екологічної безпеки наявних об'єктів, а також контроль ведення документації щодо утворення, збирання, обробки, утилізації та захоронення відходів; узгодження лімітів на утворення та захоронення відходів, контроль ведення журналів об'єктів.
Міністерство розвитку громад і територій України	Упровадження політики й реалізація державних програм у галузі поводження з твердих побутових відходів; координація заходів, що здійснюються місцевими органами виконавчої влади у сфері побутових відходів; підготовка нормативних і процедурних рекомендацій щодо поводження з побутовими відходами; розробка та затвердження державних стандартів, норм і правил щодо поводження з побутовими відходами, схем санітарного очищення населених пунктів.

Джерело: складено автором на основі даних [32-34]

Відповідно до табл. 1.3 можна побачити, що кожен суб'єкт наділений своїми окремими функціями, які повинен виконувати згідно чинного законодавства. Проте, варто звернути увагу, що кожен із суб'єктів має не лише певне коло обов'язків, яких повинен дотримуватись та виконувати, а й те, що кількість цих обов'язків хоча й може бути різною, проте не завжди відповідає масштабу їх виконання. Тобто, кожен із суб'єктів має однаково важливе значення для циклу поводження з відходами.

Здійснивши аналіз законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні визначили, що основними документами, що регулюють дану діяльність є закони України «Про відходи» та «Про охорону навколишнього природного середовища», які повністю відповідають нормам Європейської Директиви щодо поводження з відходами. Крім того, розглянули такі законодавчі акти як Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами», Загальнодержавну програму поводження з відходами на 2013–2020 роки, та Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. На завершення розгляду даного питання, нами було розглянуто розподіл обов'язків

між учасниками циклу поводження з відходами, де визначили функції кожного з суб'єктів циклу.

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

2.1. Зарубіжний досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

При дослідженні зарубіжного досвіду реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами важливу роль займає місце Світового банку, який фінансує та надає консультації щодо проектів з поводження з твердими побутовими відходами з використанням різноманітного набору продуктів і послуг, включаючи традиційні позики, фінансування, орієнтоване на результати, фінансування політики розвитку та технічні консультації. Фінансовані Світовим банком проекти щодо поводження з відходами охоплюють весь життєвий цикл відходів – від утворення до збирання та транспортування та, нарешті, обробки та утилізації [51].

Цілі, якими керуються проекти та інвестиції Світового банку щодо поводження з твердими побутовими відходами, включають:

- Інфраструктура: Світовий банк здійснює капітальні інвестиції для будівництва або модернізації установок для сортування та переробки сміття, закриття сміттєзвалищ, будівництва або реконструкції сміттєзвалищ, а також забезпечення урн, сміттєвих контейнерів, вантажівок і перевантажувальних станцій.

- Правові структури та установи: Проекти консультують щодо ефективних політичних заходів та скоординованих установ для сектору управління муніципальними відходами.

- Фінансова стійкість: завдяки розробці структури податків і зборів, а також довгостроковому плануванню проекти допомагають урядам покращити стримування та відшкодування витрат на відходи.

- Залучення громадян: зміна поведінки та участь громадськості є ключем до функціональної системи утилізації відходів. Світовий банк підтримує розробку стимулів та систем інформування, щоб мотивувати скорочення відходів, розділення джерел та повторне використання.

- Соціальна інтеграція: відновлення ресурсів у більшості країн, що розвиваються, значною мірою залежить від неформальних працівників, які збирають, сортують та переробляють 15–20% утворених відходів. Проекти стосуються засобів до існування збирачів сміття за допомогою таких стратегій, як інтеграція в офіційну систему, а також забезпечення безпечних умов праці, системи соціального захисту, обмеження дитячої праці та освіта.

- Зміна клімату та навколишнє середовище: проекти сприяють екологічно безпечному утилізації відходів. Вони підтримують пом'якшення впливу парникових газів за рахунок втрат харчових продуктів і відходів, утилізації органічних відходів, а також впровадження технологій обробки та утилізації, які уловлюють біогаз і газ зі звалищ. Проекти з відходів також підтримують стійкість, зменшуючи кількість відходів у водних шляхах, вирішуючи питання щодо управління сміттям та захищаючи інфраструктуру від повеней.

- Здоров'я та безпека: робота Світового банку у сфері поводження з муніципальними відходами покращує здоров'я населення та засоби до існування, зменшуючи відкрите спалювання, пом'якшуючи поширення шкідників і переносників хвороб, а також запобігаючи злочинності та насильству.

- Створення знань: Світовий банк допомагає урядам планувати та досліджувати відповідні локальні рішення за допомогою технічних знань, даних та аналітики. What a Waste 2.0: глобальний огляд управління твердими відходами до 2050 року відображає останні тенденції в управлінні відходами [49].

Участь Світового банку в управлінні відходами охоплює декілька сфер розвитку, включаючи енергетику, екологічну стійкість, продовольство та сільське господарство, охорону здоров'я та населення, соціальний захист, транспорт, розвиток міст та воду [51].

Так, надалі, пропонуємо розглянути досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами на прикладі зарубіжних країн на практиці.

В Індонезії позика в розмірі 100 мільйонів доларів США підтримує національну програму в розмірі 1 мільярд доларів США з реформування практики поводження з відходами для приблизно 70 міст-учасників, що впливатиме на близько 50 мільйонів людей. Це сприяє зміцненню місцевої політики та інституцій, закриття та відновлення старих і неформальних сміттєзвалищ, а також встановлення стійких сміттєзвалищ, включаючи сучасні санітарні полігони з механізмами збору звалищного газу [50].

У Китаї було запущено заохочувальну програму, що орієнтована на результати і спонукала до розділення побутового кухонного сміття. Позика в розмірі 80 мільйонів доларів США підтримала будівництво сучасного анаеробного зварювання для ферментації та відновлення енергії з органічних відходів, що принесла користь 3 мільйонам людей [51].

У В'єтнамі інвестиції зосереджені на управлінні твердими побутовими відходами міста Кантхо, щоб запобігти засміченню стоків, що може призвести до повеней. Аналогічно, на Філіппінах інвестиції допомагають Метро Манілі зменшити ризик повеней, зводячи до мінімуму потрапляння твердих відходів у водні шляхи. Зосереджуючись на покращених системах збору, підходах на основі громад та надаючи стимули, інвестиції в управління відходами сприяють зменшенню морського сміття, особливо в Манільській затоці [51].

В Азербайджані здійснили реконструкцію головного полігону та створення державної компанії з поводження з відходами, збільшивши кількість населення, яке обслуговується офіційною системою поводження з твердими побутовими відходами, з 53% у 2008 році до 74% у 2012 році для подальшого впровадження методів сталого поводження з відходами, що допомагає досягти 25% переробки та повторного використання [51].

У Боснії та Герцеговині позики постійно фінансують відновлення існуючих сміттєзвалищ, розвиток регіональних сміттєзвалищ, закриття диких сміттєзвалищ

та допоміжне обладнання. Завдяки інвестиціям в інфраструктуру та технічній допомозі, в результаті збільшився доступ до офіційної системи поводження з відходами з 25% до 66% населення [50].

В Аргентині кредити та гранти в розмірі 40 мільйонів доларів США допомогли зменшити та належним чином обробляти харчові відходи завдяки партнерству з харчовими банками та роздрібними торговцями, закрити понад 70 сміттєзвалищ та побудувати 11 об'єктів для утилізації відходів [50].

На Ямаїці участь громад та послуги зі збору відходів покращилися у 18 громадах завдяки фінансуванню, орієнтованому на результати, та інвестиціям в інфраструктуру. Діяльність з відходами також сприяла створенню робочих місць і сприяла програмі запобігання та скорочення злочинності [51].

У Пакистані проект вартістю 5,5 мільйонів доларів підтримав компостну установку в Лахоре для розвитку ринку та продажу кредитів на скорочення викидів відповідно до Кіотського протоколу Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [22]. Результатом заходів стало скорочення еквівалентів вуглекислого газу на 150 000 тонн і збільшення добового обсягу виробництва компосту з 300 до 1000 тонн на добу [51].

У Буркіна-Фасо Світовий банк підтримав сектор твердих побутових відходів, надавши кредити на суму понад 67 мільйонів доларів США з 2005 року, підтримавши планування сектору відходів та будівництво двох полігонів. Столиця, Уагдугу, зараз збирає в середньому 78% відходів, що утворюються, що значно перевищує середній показник у 46% у країнах Африки на південь від Сахари [50].

Таким чином, досліджуючи зарубіжний досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами визначили, що важливе місце займає Світовий банк, який фінансує та надає консультації щодо проектів з поводження з твердими побутовими відходами з використанням різноманітного набору продуктів і послуг, включаючи традиційні позики, фінансування, орієнтоване на результати, фінансування політики розвитку та технічні консультації. Тому, розглянули основні цілі, якими керуються проекти та

інвестиції Світового банку щодо поводження з твердими побутовими відходами, включають: інфраструктуру, правові структури та установи, фінансову стійкість, залучення громадян, соціальну інтеграцію, зміну клімату та навколишнього середовища, здоров'я та безпеку, створення знань. Як наслідок, розглянули практику реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами на прикладі таких країн як Індонезія, Китай, В'єтнам, Філіппіни, Азербайджан, Боснія та Герцеговина, Аргентина, Ямайка, Пакистан та Буркіна-Фасо.

2.2. Формування пропозицій щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами

Враховуючи євроінтеграційну спрямованість екологічної політики України, Верховна Рада України (Постанова ВРУ «Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення») [35] виділила такі напрями вдосконалення законодавства, які залишаються актуальними й сьогодні [47, с. 184]:

- приведення у відповідність з європейською практикою;
- запобігання утворенню відходів та зменшення обсягів їх утворення;
- реалізація принципу відповідальності виробника за збір і переробку окремих видів продукції після її використання;
- формування в Україні ринкового механізму поводження з відходами як вторинними ресурсами;
- стимулювання притоку інвестицій у сферу поводження з відходами;
- встановлення нормативів платежів, що стимулюють збір та утилізацію використаних тари і упаковки;
- здійснення державного нормування рівня переробки окремих видів відходів, розробка для реалізації цього принципу національних планів і програм розвитку ринку вторинних ресурсів, збільшення обсягів субсидій на заходи у цій сфері;

- посилення відповідальності за правопорушення у сфері поводження з відходами;
- реалізація практики надання підприємствам із збору та переробки відходів податкових пільг, пільгових кредитів та транспортних тарифів;
- економічне стимулювання збільшення обсягів виробництва товарів і продукції, що виготовляються з відходів або з їх використанням;
- забезпечення підвищення ефективності використання природної сировини за рахунок зменшення втрат сировинних, матеріальних та паливно-енергетичних ресурсів у технологічному процесі виробництва товарів і продукції [47, с. 185].

Важливим напрямом для вдосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами є вдосконалення економічного механізму управління твердими побутовими відходами. Реалізація даного напрямку передбачає впровадження принципу «забруднювач – сплачує», а також удосконалення діючої системи тарифів та екологічних податків. При цьому під «забруднювачами» потрібно розуміти не лише безпосередніх утворювачів твердих побутових відходів (домогосподарства чи підприємства), а й виробників і продавців таких товарів, що потребують переробки наприкінці їхнього життєвого циклу. Тобто, реалізація даного напрямку передбачає впровадження розширеної відповідальності виробника. При цьому, важливо відзначити, що розміри тарифів на здійснення різних операцій поводження з твердими побутовими відходами мають покривати витрати (поточні та капітальні), мотивувати споживачів і виробників до скорочення обсягів утворення відходів та запровадження маловідходних технологій [23, с. 32].

Не менш важливим напрямом щодо вдосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами є впровадження у сферу поводження з відходами різних типів державно-приватного партнерства [16, с. 102]. У сфері поводження з побутовими відходами перспективним є використання таких типів державно-приватного партнерства:

- сервісні контракти, що передбачають надання приватною компанією послуг у сфері поводження з твердими побутовими відходами, наприклад їх збирання та

перевезення, обслуговування спеціального транспорту, поточне управління полігоном тощо;

- контракти на управління, що передбачають надання приватною компанією більшості або всіх послуг у сфері поводження з твердими побутовими відходами;
- лізингові угоди, що передбачають довгострокове комплексне управління об'єктом поводження з твердими побутовими відходами, наприклад полігоном чи об'єктом сортування твердих побутових відходів;
- договори концесії, що передбачають повну відповідальність приватної компанії за надання послуг у сфері поводження з твердими побутовими відходами, наприклад будівництво нових чи модернізація існуючих полігонів, будівництво сміттєпереробних заводів, а також управління такими об'єктами [23, с. 33].

Крім вищесказаного, важливо додати, що не менш важливим напрямом для вдосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами є якісне інформаційне забезпечення усіх процесів поводження з твердими побутовими відходами та екологічна освіта населення. При цьому, змістом освітніх програм суспільних організацій та місцевої влади можуть стати такі рекомендації:

- уникати непотрібної упаковки;
- відмовитися від купівлі одноразового посуду;
- надавати перевагу продуктам багаторазового використання та упаковці, яку можна повторно використати або переробити, або упаковці, виготовленій із перероблених матеріалів [9, с. 74].

Ще одним елементом скорочення відходів варто виділити видалення небезпечних відходів із потоку твердими побутовими відходами. Такі відходи не повинні потрапляти на звичайні полігони. Поводження з небезпечними відходами, включаючи їх транспортування і зберігання, здійснюється організаціями, які мають державну ліцензію на діяльність такого типу, робота яких оплачується виробником небезпечних відходів або державою. Для збирання небезпечних відходів необхідне розроблення спеціальних заходів, таких як організація

постійно діючих пунктів зі збирання або проведення спеціальних днів збирання відходів [9, с. 75].

Отже, досліджуючи напрями удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами встановили, що Постановою Верховної Ради України «Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення» визначено основні напрями вдосконалення законодавства, які залишаються актуальними й сьогодні. Проте, нами визначено й інші напрями вдосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, до яких віднесли вдосконалення економічного механізму управління твердими побутовими відходами; впровадження у сферу поводження з відходами різних типів державно-приватного партнерства; та якісне інформаційне забезпечення усіх процесів поводження з твердими побутовими відходами та екологічна освіта населення.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі досліджено реалізацію державної політики поводження з твердими побутовими відходами. Проаналізовано рівень реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами та сформульовано пропозиції щодо визначення напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами.

Результати проведеного дослідження щодо реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами та розробка пропозицій щодо визначення напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами в Україні, дозволили відповідно до мети та завдань зробити наступні висновки та узагальнення.

1. Розглянувши тенденції сучасного стану реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, а саме: класифікували види відходів, що поділяються на відходи за походженням, за агрегатним станом, за хімічним станом, за екологічною небезпекою; відходи комунальні, мінеральні та органічно-природні; промислові відходи; та відходи за різною технологією утилізації. Визначили морфологічний склад та проаналізували кількість звалищ по містах України, охарактеризували основні методи переробки відходів на вторинну сировину до яких відносяться переробка, утилізація, сортування та селективний збір. Крім того, зазначили загальні проблеми, що потребують вирішення, а саме впорядкування звалищ і переведення їх у полігони; впровадження засобів механізації сучасного технічного рівня та оновлення парків смітєвозів; впровадження новітніх високоефективних екологічно безпечних та ресурсозберігаючих технологій не утилізується, на спеціальних полігонах.

2. Здійснивши аналіз законодавчих та інституційних засад поводження з твердими побутовими відходами в Україні визначили, що основними документами, що регулюють дану діяльність є закони України «Про відходи» та «Про охорону навколишнього природного середовища», які повністю

відповідають нормам Європейської Директиви щодо поводження з відходами. Крім того, важливим є і Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами», що передбачив затвердження норм щодо послуг перевезення побутових відходів. Більше того, Кабінет Міністрів України затвердив Загальнодержавну програму поводження з відходами на 2013–2020 роки, розроблену Міністерством екології та природних ресурсів, а згодом затвердив Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. Також, нами було розглянуто розподіл обов'язків між учасниками циклу поводження з відходами, де суб'єктами виступили населення, організації, підприємці; організації, підприємці; місцеві державні організації; уповноважені угодами спеціалізовані організації; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; та Міністерство розвитку громад і територій України, та розглянули функції кожного з учасників.

3. Досліджуючи зарубіжний досвід реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами визначили, що важливе місце займає Світовий банк, який фінансує та надає консультації щодо проектів з поводження з твердими побутовими відходами з використанням різноманітного набору продуктів і послуг, включаючи традиційні позики, фінансування, орієнтоване на результати, фінансування політики розвитку та технічні консультації. Тому, розглянули основні цілі, якими керуються проекти та інвестиції Світового банку щодо поводження з твердими побутовими відходами, включають: інфраструктуру, правові структури та установи, фінансову стійкість, залучення громадян, соціальну інтеграцію, зміну клімату та навколишнього середовища, здоров'я та безпеку, створення знань. Як наслідок, розглянули практику реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами на прикладі таких країн як Індонезія, Китай, В'єтнам, Філіппіни, Білорусь, Азербайджан, Боснія та Герцеговина, Аргентина, Ямайка, Пакистан та Буркіна-Фасо.

4. Сформулювали пропозиції щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, де встановили, що Постановою Верховної Ради України «Про стан виконання законодавства у

сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення» визначено основні напрями вдосконалення законодавства, які залишаються актуальними й сьогодні. Проте, нами визначено й інші напрями вдосконалення реалізації державної політики поводження з твердими побутовими відходами, до яких віднесли вдосконалення економічного механізму управління твердими побутовими відходами; впровадження у сферу поводження з відходами різних типів державно-приватного партнерства; та якісне інформаційне забезпечення усіх процесів поводження з твердими побутовими відходами та екологічна освіта населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адреса сайту та QR-код. URL: <https://ecomapa.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2022).
2. Білецька Г.А. Урбоекологія. URL: https://lubbook.org/book_538_glava_11_Tema_11._PROBLEMA_TVERDIKH_POB.html (дата звернення: 21.05.2022).
3. Борисенко К. Україна сміттєспалювального періоду. URL: <http://tema.in.ua/article/6590.html> (дата звернення: 18.05.2022).
4. Верех-Білоусова К.Й. Багатотоннажні відходи вугільної промисловості. *Дослідження можливості використання як техногенно утворених джерел алюмінієвої сировини* / К.Й. Верех-Білоусова // Хімічна промисловість України. 2019. Випуск № 1. С. 20-23.
5. Вороніна Р.М. Логістика рециклінгу / Р.М. Вороніна // Логістика. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.28-33.
6. Гавриленко О.П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування: Навчальний посібник / О.П. Гавриленко. К.: Ніка- Центр, 2003. 332 с.
7. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько- англійський / В. Базилевич, Д. Вальтер, В. Хартманн та ін.; Наук. ред.: В. Базилевич, Д. Вальтер. К.: Знання, 2018. 518 с.
8. Горлицький Б.О. Базові положення еколого-економічної оцінки пріоритетів використання відходів / Б.О. Горлицький // *Екологічний вісник*. 2019. Випуск № 2. С. 18-20.
9. Горобец О.В., Горобец С.Н. Воспитание экологической культуры населения как важный фактор решения экологических проблем. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Ужгород. Вип. 1(40). С. 74–77.
10. Гулий А.В. Удосконалення управління відходами виробництва та споживання у контексті впровадження в Україні засад сталого розвитку /

Гулий А.В., Дрозд І.П. // *Збірник наукових статей «III- го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю»*. 2019. Вінниця. Том.2. С. 684-687.

11. Дейкун І.М. Використання пероцтової целюлози із соломи ріпаку в композиціях паперу та картону / І.М. Дейкун, В.В. Пойда, В.А. Барбаш // . 2017. Випуск № 3. С. 13-15.

12. Дейкун І.М. Дослідження паперотворних властивостей пероцтової целюлози із соломи ріпаку / І.М. Дейкун, В.В. Пойда, В.А. Барбаш // . 2019. Випуск № 2. С. 32-34.

13. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2013 році / За ред. Колодича П. Д., Горковлюка О. М.. Рівне, 2018 216 с.

14. Дригулич П.Г. Перспективи вдосконалення законодавства у сфері поводження з відходами у нафтогазовому комплексі України / П.Г. Дригулич, А.В. Пукіш, М.П. Шпек // *Нафтова і газова промисловість*. 2012. Випуск № 3. С. 55-58.

15. Євсєєва Г.В. Формування логістичної системи на підприємствах легкої промисловості: Автореф. дис.... канд. економ. наук: 08.00.04 / Київський національний університет технологій та дизайну. К.:, 2017. 18 с.

16. Зюзь О. Механізм партнерства як чинник посилення ефективності публічного управління у сфері поводження з твердими побутовими відходами. *Механізм державного управління. Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Випуск №1 (82). С. 100-104. URL: <file:///C:/Users/Dell/Downloads/229148-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-522061-1-10-20210415.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).

17. Зюзь О. Особливості формування та реалізації державної екологічної політики у сфері поводження з твердими побутовими відходами в зарубіжних країнах. *Механізми державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019, Випуск 4 (43). С. 50-59. DOI: 10.33287/101907.

18. Ігнатенко О. П. Економіко-екологічні аспекти рециклінгу вторресурсів з твердих побутових відходів / О. П. Ігнатенко // *Екологія і ресурси*. 2020. Випуск № 4. С. 115-120.

19. Ігнатенко О.П. Економіко-екологічні аспекти рециклу вторресурсів з твердих побутових відходів / О.П. Ігнатенко // *Екологія і ресурси: Зб. праць*. Київ: УІНС. 2020. Випуск №3. С. 115-120.

20. Ігнатенко О.П. Куди подіти сміття / О. П. Ігнатенко // *Житлово- комунальне господарство України*. 2014. Випуск № 5 (68). С. 37–39.

21. Інституціональний розвиток сфери поводження з відходами в Україні: на шляху європейської інтеграції / В.С. Міщенко, Ю.М. Маковецька, Т.Л. Омеляненко. К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2019, 192 с.

22. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : ООН; Протокол, Міжнародний документ від 11.12.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text (дата звернення: 07.06.2022).

23. Климчик О. М., Горобець О. В. Сфера поводження з твердими побутовими відходами в Україні: проблеми та перспективи. 2021. С. 18-36. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-086-5-15>

24. Кучеренко О. Наука про сміття, або що варто було б запозичити Україні з зарубіжного досвіду. URL: www.day.ua/36092/ (дата звернення: 26.05.2022).

25. Лико Д. В., Гущук І. В. Проблемні питання щодо поводження з відходами та їх утилізації в Рівненській області. *Екологія довкілля та безпека життєдіяльності*. 2008. Випуск №5. С. 47-49. URL <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5623/07-Liko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.06.2022).

26. Михайленко В. Звалища – виклик сталому розвитку / В. Михайленко // *Віче*. 2008. Випуск № 15. С. 58-60.

27. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: Офіційний сайт. URL: <https://mepi.gov.ua/> (дата звернення: 28.05.2022).

28. Морфологічний склад твердих побутових відходів. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/15.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).

29. Національна стратегія поводження з твердими побутовими відходами в Україні. URL: <http://ukrwaste.c-m.ua> (дата звернення: 27.05.2022).

30. Павлова О., Павлов К., Козлов В. Правове регулювання та управління процесом поводження з твердими побутовими відходами в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. Луцьк. №1 (17). С. 76-85. DOI: 10.29038/2411-4014-2019-01-76-85.

31. Петухов І.С. Вторсировина – важливий матеріальний ресурс країни: зібрати відходи - лише початок. Що далі з ними робити – питання серйозніше / І.С. Петухов, О.Й. Шекель // Міське господарство України. 2011. Випуск № 4. С. 27-31.

32. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.06.2022).

33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами : Закон України від 21.01.2010 р. № 1825-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1825-17#Text> (дата звернення: 03.06.2022).

34. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 05.06.2022).

35. Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення : Постанова Верховної Ради України від 06.10.2005 р. № 2967-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2967-15#Text> (дата звернення: 08.06.2022).

36. Про схвалення концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 03.01.2013 р. № 22-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.05.2022).

37. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 08.11.2017 р.

№ 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.05.2022).

38. Програма поводження з відходами в Донецькій області на 2016-2020 роки. URL: <http://ec-l-gy.d-n-da.g-v.ua/pr-gramap-v-dzhennya-z-vidx-dami-v-d-neckij--blasti-na-2016-2020-r-ki/> (дата звернення: 02.06.2022).

39. Самойлова І. І., Самойлов О. О. Формування державного регуляторного механізму у сфері поводження з твердими побутовими відходами в Україні. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2019. Випуск № 2. С. 145-148. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.2.145

40. Сміття – важлива екологічна проблеми. Шляхи її вирішення. Інформаційний посібник / Під ред. М.М. Скиданюк, Т.Р. Рогів. Манява 2010. 59 с.

41. Сотник І.М. Проблема забруднення довкілля побутовими відходами в Україні / І.М. Сотник, О.С. Талала // *Стабільність національної економіки: основні загрози та шляхи забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 3-4 червня 2016 р.)*. У 2-х частинах. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2016. Ч. 2. С. 45-47.

42. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2020 рік. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vidhodamy-v-ukrayini-za-2020-rik-2/> (дата звернення: 24.05.2022).

43. Станкевич В.В. Порівняльна гігієнічна оцінка сучасних методів переробки твердих побутових відходів та перспективи їх розвитку в Україні / В.В. Станкевич, С.Б. Тарабарова, І.О. Тетенцова // *Гігієна населених місць*. 2007. Київ. Випуск №49. С. 98-100.

44. Сучасний стан та основні напрями державного регулювання поводження з побутовими відходами : монографія / О. М. Гаврилук, О. П. Світличний. НУБіП. К., 2018. 194 с.

45. Сучасні принципи та методи проектування і будівництва полігонів ТПВ: матеріали семінару. Херсон: Південноукраїнський регіональний навчальний центр, 2016. 35 с.

46. Тверді побутові відходи в Україні: потенціал розвитку. Сценарії розвитку галузі поводження з твердими побутовими відходами. Підсумковий звіт. URL: <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/504c5765-89d4-4be1-916e-ea27aa94feaf/22.+%D0%A2%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D1%96+%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%96+%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8+%D0%B2+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96+%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B+%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%A3+%D0%A1%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97+%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83+%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%96+%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+.pdf?MOD=AJPERES&CVID=INpI3Ew> (дата звернення: 29.05.2022).

47. Трегубенко Г.П. Сортування твердих побутових відходів: законодавчі аспекти та практична реалізація в Україні / Г.П. Трегубенко, А.Ю. Міщенко, А.С. Хоменко // *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. С. 182–185.

48. Управління та поводження з відходами. Частина 2. Тверді побутові відходи : навчальний посібник / Петрук В. Г., Васильківський І.В., Кватернюк С.М. та ін. Вінниця : ВНТУ, 2015. 100 с.

49. Kaza, Silpa; Yao, Lisa C.; Bhada-Tata, Perinaz; Van Woerden, Frank. 2018. What a Waste 2.0 : A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. Urban Development; Washington, DC: World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30317> (дата звернення: 07.06.2022).

50. Solid Waste Management (February, 2022). URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/brief/solid-waste-management> (дата звернення: 08.06.2022).

51. What a Waste: An Updated Look into the Future of Solid Waste Management (September, 2018). URL: <https://www.worldbank.org/en/news/immersive->

story/2018/09/20/what-a-waste-an-updated-look-into-the-future-of-solid-waste-management (дата звернення: 07.06.2022).

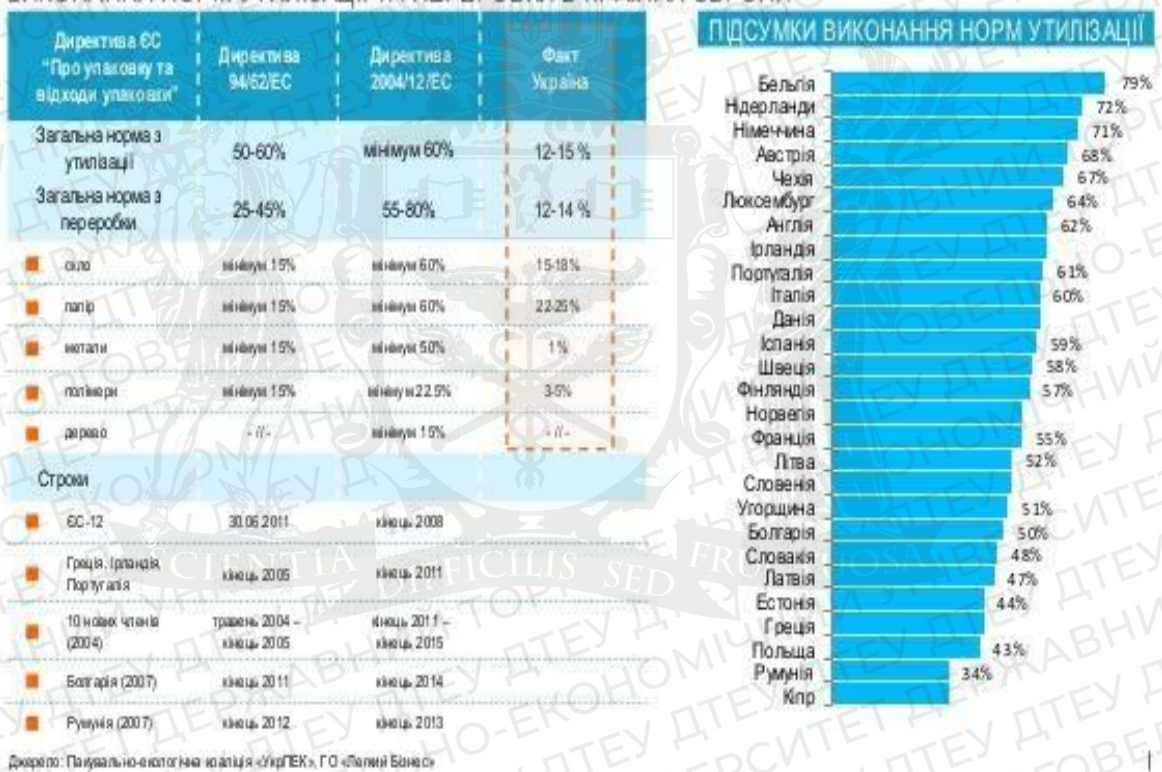
ДОДАТКИ

Додаток А

Обсяги переробки та утилізації відходів в Україні та Європі [27]

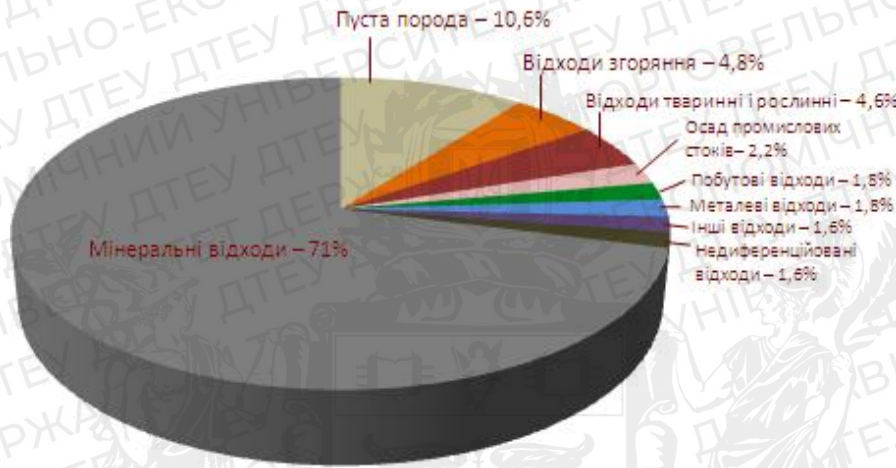
В Україні найменші обсяги переробки та утилізації відходів упаковки

ВИКОНАННЯ НОРМ УТИЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕРОБКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Структура відходів за походженням, у % [27]

ЛИШЕ 1,8% ВІДХОДІВ – ПОБУТОВІ ВІДХОДИ

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA

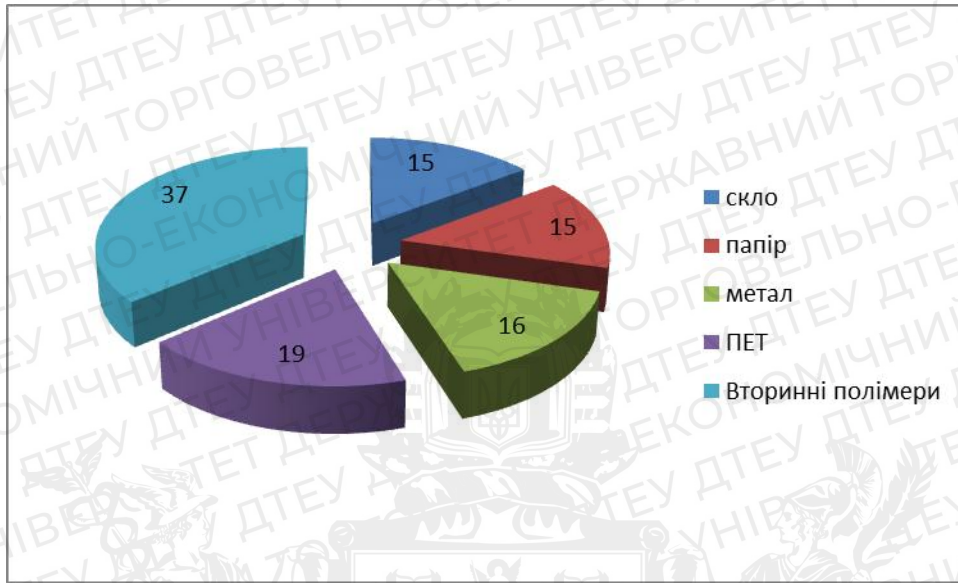
Обсяги відходів пакування у загальному обсязі твердих побутових відходів в Україні [40]

ЛИШЕ 35% ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ – УПАКОВКА

Це становить лише **0,6%** від усіх відходів

Потенціал України для переробки відходів, кількість підприємств [27]

Можливості використання відходів та викидів, для отримання енергетичних ресурсів [39]

Можливості, що не використовуються в Україні

10 млрд м³ газу

0,9 млрд м³ газу

6 млрд м³ газу

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA

Схема збирання і утилізації відходів [40]

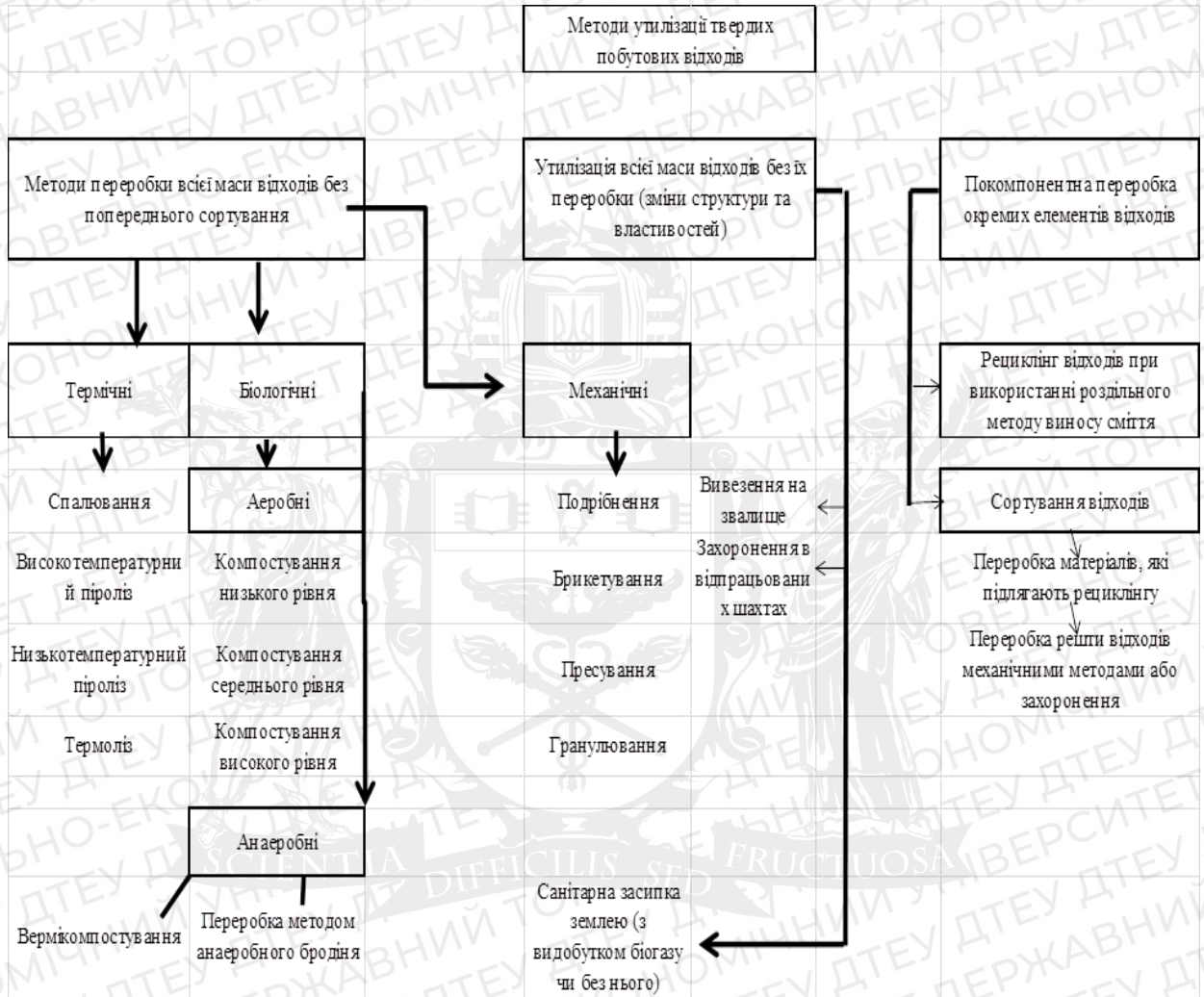
ЯК ПРАЦЮЄ ЗАРАЗ

ЯК МАЄ БУТИ!!!

Методи утилізації твердих побутових відходів [46]

Вигляд смітєвих баків-компресорів, що живляться від сонячних
Батарей [40]

публічного
адміністрування

Завідувачу кафедри
управління та
Новіковій Н.Л.

Заява

Я,

Столярєвська Наталія Олегівна

(ПІБ), повідомляю, що за результатами

проведення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «реалізація держ. політ. поводк. з в. побут.» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

«6» серпня 2022 року

(підпис)

Згода

Я,

Стоєцька Наталія Іванівна

, цим засвідчую, що є автором
випускної кваліфікаційної роботи на тему:

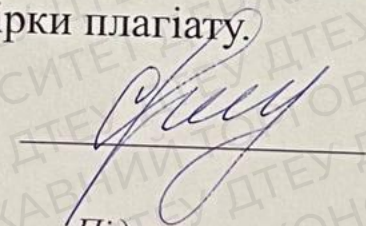
“реалізація державної політики щодо з
твердження нових видоів” несу повну
відповідальність за достовірність, точність та
повноту поданої у роботі інформації, жодна частина
роботи не була скопійована, за винятком випадків,
коли робиться належне підтвердження в присвоєнні.
Я підтверджую, що у роботі не міститься державної
таємниці або інформації для службового
користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не
була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде
направлена в інституційний депозитарій Державного
торговельно-економічного університету і збережена в
базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«6» червня 2022 року
(Стоєцька Н.І.)

Прізвище, ініціали

Підпис